

HRVATSKO SELO

Istočno, pored Topuskog prostire se Hrvatsko Selo. Do 1941. godine bilo je u sastavu opštine Topusko, a po oslobođenju Topuskog, 16. avgusta 1943, u sastavu ratne Opštine Topusko. Prema popisu 1931. godine imalo je 1036 stanovnika, a 1948. godine 189 domaćinstava sa 997 stanovnika. Uoči rata, 6. aprila 1941. bilo je oko 1200 stanovnika. Po nacionalnom sastavu Hrvati, po zanimanju zemljoradnici, a poneki SJ radili i kao radnici u Topuskom. Više je bilo siromašnih i srednjih seljaka, a bogatih skoro nije ni bilo, zbog prenaseljenosti, malih posjeda i neplodnog zemljišta, lako ni prije rata, kao ni u toku NOB-e u selu nije postojala organizacija KPH, ljudi su bili zainteresovani za sva politička zbivanja i za svoja prava borili se na strani demokratskih snaga. Živjeli su u slozi i dobrim komšijskim odnosima sa susjednim srpskim selima. Na liniji KPH, prije rata, radili su braća *Luka* i *Juraj Kuzmlć*, *Mirko Palčić*, radnik u Sisku i *Joso Muža*, radnik u željezničkoj radionici u Zagrebu. *Palčić* je bio prvoborac PO Sisak, nosilac »Partizanske spomenice 1941. godine« i general. *Juraj Kuzmlć* bio je učitelj i član KPH, a po direktivi Partije ostao je u domobranima i bio član ilegalnog vojnog komiteta u Karlovcu, gdje se nalazio na dužnosti. Otkriven je i strijeljan od ustaša 1943. godine. Poslije njegove pogibije i oslobođenja Topuskog, u njegovo rodno Hrvatsko Selo dolazi supruga *Ankica* sa dve kćerke i nastavlja rad na započetim idejama svoga supruga, kao učiteljica i politički aktivista. *Joso Muža*, kao član URS-ovih sindikata učestvuje u diverzijama, a kada mu je zaprijetila opasnost od ustaša aprila 1943. godine, bježi iz domobrana u partizane.

Stvaranjem tzv. NDH ljudi su povjerovali da su dobili svoju nezavisnu slobodnu državu Hrvatsku sa svim slobodarskim demokratskim pravima. Vjerujući ovome i datim obećanjima o blagodeti u novoj »državi«, mnogi su i stupili u ustašku organizaciju i domobranske jedinice. U toku 4-godišnje NOB-a u ustaško-domobranskim jedinicama poginulo je ili nestalo oko 70 ljudi. Bili su to i prije rata problematični ljudi, koji nisu uživali ugled svojih mještana.

Ustaška zlodjela i politiku istrebljenja Srba u Hrvatskoj, poštenu stanovnici ovoga sela nisu odobrali niti su je podržavali. Oružanu borbu svojih susjeda Srba odobrili su od prvih dana ustanka 1941. godine, od 1942. godine je i pomažu, a po oslobođenju Topuskog cijelo selo aktivno se uključuje u NOP. Na liniji NOP, ilegalnim radom saradivali su *Ilija Vukinov*, *Marko Trdina*, *Đuro Butina*, *Ilija Palčić*, *Đuro Kuzmić*, pekar, *Joso Kapac*, *Joso Kramarić*, *Ivan Ivančić*, *Ivan Medved* i *Mato Maričković* sa sinom *Đurom*.

Početak druge polovine 1942. godine u selu se formira ilegalni NOO, u kojem su aktivno radili *Milan Luke Žugalj*, *Stanko Ilije Vukonovac* i *Luka Ivana Išek*. Ovaj odbor formirao je *Milan Despot* iz Gline i *Stevo Klobučar* iz Selišta. Zbog geografske povezanosti, sve do oslobođenja Topuskog, selo je bilo na vezi sa članovima Partije Kotarskog komiteta KPH Glina i Banijskim partizanskim odredom.

Neposredno po oslobođenju Topuskog, oko 20. avgusta 1943, izabran je prvi legalni NOO u novom sastavu, odbor AFŽ-a, omladinska organizacija i rukovodstvo NOF-e.

U NOO izabrani su *Milan Luke Žugalj*, predsjednik, *Stanko Ilije Vukonovac*, tajnik, *Ivan Mije Ivančić*, *Stanko Jose Malinac*, *Ivan Marka Medved*, *Josip Marka Skrbin* i *Ilija Jose Vukonovac*, kao članovi odbora. U prvi odbor AFŽ-a izabrane su *Ljubica Josipa Lalić*, predsjednica, *Ljubica Nikole Palčić*, tajnica, *Jana Nikole Malinac*, *Mara Ilije Likarević*, *Anka Ivana Rožanković* i *Barbara Nikole Škrinjarić*, kao članice odbora.

Za predsjednika NOF-e izabran je *Ilija Luke Štajduhar*, a za tajnika *Petar Antona Kapac*. Rukovodstvo omladinske organizacije sačinjavali su *Slavko Nikole Palčić*, sekretar, *Stanko Marka Medved*, *Ivan Tome Kapac*, *Ivan Kapac* i *Šime Janka Kapac*. Sem ovih drugova i drugarica, od druge polovine 1943. godine pa do kraja rata 1945. godine u jedinicama 8. kordunaške udarne divizije i pozadinskim jedinicama i ustanovama Kordunaškog vojnog područja bilo je oko 55 boraca, koji su preživjeli NOB-u. Iz sela je poginulo 5 boraca NOV, od strane neprijatelja ubijena su 4 stanovnika, 3 umrla od tifusa i 2 poginula kao žrtve fašističkog terora.

POGINULI BORCI

1. *KRAMARIĆ* Luke *ILIJA*, 1927, Hrvat, zemljoradnik. U NOV od 20. 10. 1944. Poginuo kao borac 2. brigade 8. divizije 17. 3. 1945. na Raletini kod Primišlja.
2. *KUZMIĆ* Stanka *IVAN*, 1926, Hrvat, zemljoradnik. U NOV od 20. 10. 1944. Poginuo kao borac 2. brigade 8. divizije 17. 3. 1945. na Raletini kod Primišlja.
3. *KUZMIĆ* Ivana *JURAJ*, 1903, Hrvat, učitelj u D. Kupčini. Član KPH od prije rata, član KPH i član vojnog Komiteta od 1942. u Karlovcu. Uhapšen marta 1943. kao domobranski satnik, strijeljan 1. 7. 1943. u Zagrebu.
4. *MARIČKOVIĆ* Marka *MARKO*, 1922, Hrvat, zemljoradnik. U NOV od 20. 10. 1944. Poginuo kao borac 2. brigade 8. divizije 12. 4. 1945. na Raletini kod Primišlja.
5. *PALČIĆ* Nikole *SLAVKO*, 1925, Hrvat, zemljoradnik. U NOV od 20. 10. 1944. Bio član SKOJ-a, a prije odlaska u NOV rukovodilac omladinske organizacije u selu. Poginuo kao borac 2. brigade 8. divizije aprila 1945. na Raletini kod Primišlja.

ŽRTVE FAŠISTIČKOG TERORA

a) Ubijeni od neprijatelja

1. *KUZMIĆ* Ivana *LUKA*, 1890, Hrvat, uoči rata bilježnik opštine Bović, brat *Juraja* koji je strijeljan u Zagrebu. Zbog saradnje sa NOP uhapšen od ustaša u Karlovcu 7. 4. 1944, interniran i ubijen od ustaša u logoru Jasenovac.
2. *MALINAC* Nikole *JANA*, 1910, Hrvatica, zemljoradnica. Ubijena od ustaša u proljeće 1944. u Petrinji radi saradnje sa NOP (supruga *Stanka*).
3. *MALINAC* Jose *STANKO*, 1908, Hrvat, zemljoradnik. U njegovoj kući održavani su sastanci legalnog NOO. Ubijen od ustaša u proljeće 1944. u Petrinji, radi saradnje sa NOP.
4. *MEDVED* Marka *STANKO*, 1925, Hrvat, zemljoradnik. Član omladinske organizacije i kurir za vezu sa banijskim partizanima. Ubijen od Nijemaca 23. 1. 1943. u Selištu kod Gline.

b) Umrli od tifusa

1. *JELKOVIĆ* Stanka *MARA*, 1916, Hrvatica, zemljoradnica; umrla 26. 1. 1944. u Hrvatskom Selu.
2. *KAPAC* Nikole *BARA*, 1914, Hrvatica, zemljoradnica; umrla 18. 4. 1943. u Hrvatskom Selu.
3. *KIRETA* Ilije *JOSIP* 1884, Hrvat, zemljoradnik; umro 2. 8. 1943. u Hrvatskom Selu.

c) *Žrtve rata*

1. *MEDVED* Ivana *EVICA*, 1929, Hrvatica, zemljoradnica. Poginula od nagazne mine 10. 5. 1944. godine u Graberju kod Petrinje.
2. *MEDMED* Marka *MARTIN*, 1932, Hrvat, dijete. Poginuo nesretnim slučajem od strane NOB 11. 10. 1943. godine u Hrvatskom Selu.

NAPOMENA: Podatke prikupili i provjerili *Slavko Luke Išek, Josip Marka Trdina, Mrko Ivana Maričković, Milan Luke Žugaj*, svi rodом iz Hrvatskog Sela.

KABLAR

Na sjevernom dijelu teritorije kotara Vrginmosta, između Banskog Kovačevca i Banske Selnice, nalazi se selo Kablar. Po veličini spada u red srednjih sela. Selo je imalo 341 stanovnika 1931. godine, uoči rata 1941. godine oko 376, a prema prvom posleratnom popisu 1948. godine bilo je 360 stanovnika i 85 domaćinstava. Po nacionalnom sastavu svi stanovnici su Hrvati, a po socijalnom zemljoradnici. Samo je *Ivan Baburić* imao mlin i pilanu sa pogonom na drvo. Bilo je i nekoliko samoukih stolara, tesara, kolara i bačvara. Ova zanimanja je uvjetovala neposredna blizina dobre hrastove šume zvane Kovačevački lug, koja je poslije oslobođenja sasječena.

Stanovnici ovoga sela bili su siromašnog stanja, a dobar dio i velika sirotinja. Siromaštvo ih je tjerovalo za zaradom i u druge zemlje Evrope, Južne i Sjeverne Amerike. U selu nije postojala ni škola, ni crkva, zbog čega je bio veliki postotak nepismenih. Samo su dvojica imala srednju školu.

U političkoj aktivnosti selo je znatno zaostajalo za susjednim selima. Nešto više aktivnosti bilo je u okviru ogranka »Seljačka sloga« na čelu sa *Matom Prpićem*.

Po uspostavi tzv. NDH veći broj muškaraca bio je mobilisan u ustaške i domobranske jedinice, od kojih je u toku rata šest poginulo u ustaškim redovima, a osam u domobranskim jedinicama. U NOV bila su četiri mještanina: *Ivan Grgić Žuti, Ruda Manca, Ivan Poje* i *Ivan Ivana Tonković*. Sva četvorica preživjela su rat.

Partijske organizacije prije rata nije bilo iako su kao članovi KPH djelovali *Albert Baburić, Ivan Dolečki* i *Ivan Tonković*. Ni u toku NOB nije postojala organizacija KPH. Ni druge društveno-političke organizacije (omladinska i AFŽ) nisu organizovane. Od 1943. godine u selu je radio pod ilegalnim uslovima NOO, čiji je predsjednik bio *Ivan Tonković Stari*, a članovi *Jura Boljkovac* i *Nikola Grgić*. Radili su po direktivi Komande mjesta Skakavac i Sjeničak, pretežno na pitanjima obavještajne službe, prikupljanja životnih namirnica i drugog materijala za potrebe NOV.

Uslovi za rad na liniji NOB bili su otežani, jer se sve do decembra 1942. godine u Banskom Kovačevcu, stalno nalazila ustaško-domobranska jedinica. I poslije toga u selo su često upadale neprijateljske manje jedinice. Tek od polovine 1943. godine nastaje veća aktivnost na liniji NOB.

Iz ovoga sela nema nosilaca »Partizanske spomenice 1941«, niko nije poginuo u redovima NOV, nema žrtava fašističkog terora, a 14 je poginulo na strani neprijatelja.

NAPOMENA: Podatke prikupio i pripremio: *Mato Mije Jelkovac*, rodом iz Lipja, aktivni saradnik i politički radnik NOB.